

Hjælp i Folkeskolen

af

Flemming Balvig

Januar 2024 * ISBN 978-87-974554-2-5

AFFORD

Det er hverken tilfældigt eller en fejl, at denne artikel har overskriften Hjælp i Folkeskolen, og ikke Hjælp til Folkeskolen. Den påstand, der skal argumenteres for, er, at den bedste hjælp man kan give folkeskolen, er den hjælp eleverne kan formås til at udøve og give til hinanden.

Baggrunden er den PISA-undersøgelse, som blev offentliggjort for kort tiden. Mens man her kunne glæde sig over, at danske elever ifølge målingerne klarede sig bedre end gennemsnittet blandt OECD-landene, så var der foruroligende, at der på centrale områder var sket en tilbagegang i forhold til tidligere målinger. Blandt dem der ytrede sig, var der enighed om, at der var grund til at gøre noget, og at det ikke bare skulle være småjusteringer – men hvad? Endnu en ny folkeskolereform? I de forslag, der umiddelbart kom frem, var man helt åbenlyst på glatis. Disse forslag bar mere præg af at være baseret på, ”personligt synes jeg” end af ”noget der med stor sikkerhed vil kunne gøre en betydelig forskel”.

Desværre er PISA-målingerne en temmelig abstrakt temperaturmåling af skoleelevers faglige færdigheder. De er abstrakte i den forstand, at de angiver nogle tal som er svære at fortolke med henblik på en vurdering af, hvad eleverne faktisk kan eller ikke kan. De fortæller os eksempelvis ikke noget konkret om færdighederne med hensyn til at dividere tal med hinanden, udregne procenter osv. Og det er kun temperaturmålinger i og med, at de ikke giver nogen som helst anvisning på, hvorfor elever i Danmark klarer sig bedre eller dårligere end i andre lande. Der mangler så at sige en X-faktor – et bud på årsager til de fundne forskelle, såvel mellem lande som over tid.

I den efterfølgende diskussion har det dog været nævnt og fremhævet, at Japanske skoleelever ligger helt i top, og at det har været tilfældet i samtlige de PISA-undersøgelser, der indtil dato er gennemført. En sammenligning mellem den japanske og den danske folkeskole kan derfor være en mulig øjenåbner for, hvad der kunne gøres.

Umiddelbart falder det i øjnene, at klasserne i Japan typisk er meget store, ofte med omkring 30 elever i hver klasse. Det er næppe derfor, de klarer sig så godt, men det rejser selvfølgelig spørgsmålet om, hvor vigtig den ellers ofte fremhævede klassestørrelse egentlig er.

Den japanske folkeskole er også kendt – vel nærmest berygtet – for at være meget ”hård”. I dette ligger, at lærerne har og udøver en vis klar autoritet, men det forholder sig ikke sådan, at man på det menneskelige plan behandles anonymt/dårligt af sine lærere eller ikke har det sjovt sammen. Det er min personlige oplevelse, at der grines og pjattes mere i en typisk undervisningstime i Japan end i Danmark. Selve undervisningen er ambitiøs og krævende. Der stilles høje forventninger til eleverne med hensyn til deres arbejdsindsats og præstationer, såvel i som uden for skoletiden (hjemmearbejde).

Der er store forskelle mellem skolerne i Japan, men gennemgående er undervisningen usædvanlig stærkt struktureret. For næsten hver time er der klare mål for, hvad der skal gøres, og hvad der skal (op)nås. Lærerne ved det, og eleverne får det at vide.

Den meget mere krævende og meget mere strukturerede undervisning i den japanske folkeskole er et godt bud på, hvorfor de gennemgående fagligt klarer sig bedre end de danske folkeskoleelever. Det er imidlertid næppe hovedforklaringen. Det forklarer fx heller ikke, hvorfor det faglige niveau – som

i et af de meget få OECD-lande overhovedet – ikke er gået tilbage i Japan sammenlignet med tiden før corona-perioden med dens skolelukninger, fjernundervisning osv.

Det er en tidligere PISA-måling, foretaget i 2015, der kan bringe os på sporet af den formentlig vigtigste X-faktor. Forunderligt nok har denne måling hverken dengang eller nu vakt nogen særlig opmærksomhed. Her havde man fået den idé, at man i tillæg til faglige færdigheder ville undersøge og kortlægge, hvor gode de 15-årige skoleelever var til at samarbejde og hjælpe hinanden. Begrundelsen herfor var følgende: *Modern life requires people to collaborate with one another. Many human activities involve groups of people, where individuals rely on each other for things that they cannot do themselves. More and more jobs require a high level of social skills, while the proportion of jobs that require minimal social skills are shrinking.*

De japanske elever viste sig at være bedst af alle til at samarbejde og hjælpe hinanden. Nærmeste konkurrenter var folkeskoleelever i Singapore, Sydkorea og Hongkong. De japanske elever gjorde det i gennemsnit markant bedre end danske unge, der dog også lå over niveauet for OECD-landene som helhed. Bemærkelsesværdigt er det, at de japanske elever klarede de løsninger, de skulle samarbejde om, endnu bedre, end man allerede skulle forvente ud fra deres meget høje niveau i matematik, naturvidenskab og litteratur/læsning. Deres exceptionelle færdigheder i sammen at løse en række forskellige problemer kunne altså ikke kun forklares ud fra deres individuelle færdigheder og kunnen. De var simpelthen bedre til i fællesskab at få 2+2 til at blive 5. Det er endvidere bemærkelsesværdigt, at afstanden mellem dem, der klarede sig godt med hensyn samarbejde og gensidig hjælp, i forhold til dem, der klarede sig dårligt, var betydeligt mindre end det gennemsnitlige for alle OECD-lande, herunder Danmark. Niveauet var højere, og spredningen omkring dette niveau lavere. Man var mere fælles om det at være og arbejde fælles end andre.

Så vidt jeg har erfaret – og det skal understreges, at jeg ikke er ekspert på området, heller ikke på det pædagogiske som sådan – så beror de japanske elevers dygtighed med hensyn til at samarbejde om faglige problemstillinger/opgaver på, at de har en dagligdag i skolen, som generelt er fokuseret på, at de skal hjælpe til og hjælpe hinanden. Interessant er det, at undersøgelser viser, at de japanske skoleelever ikke er særlig fagligt ambitiøse på egne vegne, snarere tværtimod. Fx er der færre end i OECD som helhed, der ser sig selv som en ambitiøs person; færre der satser på at få topkarakterer i alle eller de fleste af deres fag – og langt færre der ønsker at blive en af de bedste i deres klasse. Ambitionen er i stedet at hjælpe de andre elever bedst muligt, og at leve op til de forventninger, de oplever, disse har. Deres største frygt er: ikke at gøre fyldest i disse sammenhænge. Disse ambitioner er så stærke, at de ofte nærmer sig det utopiske – og fører til mistro eller det der er værre – som selvmord – hvis man oplever, at man ikke slår til. Det er dette, der først og fremmest er det "hårde" for en japansk skoleelev – og ikke at klare sig fagligt.

Opøvelsen i samarbejde og hjælpeadfærd i det daglige i den japanske folkeskole følger tre spor. Den første er den praktiske, hvor det er elevernes fælles ansvar at holde klasselokalet, og visse dele af fællesområderne, som fx er toiletterne, rene og ordentlige. Der er også et fælles ansvar for helt eller delvist at sørge for den fælles frokost. Dette består i helt eller delvist at producere fødevarerne (skolehaver, fiskeri), indkøb, kokkerering, servering og opvask. Hvor meget og hvordan er forskelligt fra skole til skole og også for forskellige klassetrin.

Det andet spor er det normative, der ligeledes i forskellig grad kan vedrøre generelle og konkrete ting, såsom hvordan timerne afvikles (møde op, hilse på hinanden og læreren, skaffe ro, takke osv.), håndtere mobning, brug af skærme, kommunikation osv. osv.

Det tredje spor er det undervisningsmæssige. I langt højere grad end jeg har hørt om eller set noget andet sted i verden, bruger man "peer teaching": Eleverne underviser hinanden, ikke bare af og til, men ofte på daglig basis. Man sørger for at alle, enkeltvis eller i små grupper, forestår elementer i undervisningen, så det ikke bare er nogle enkelte dygtige elever, der bliver en slags reservelærere. Frem for selv at undervise bliver lærerens opgave i højere grad at tage vare på elevernes undervisning af hinanden – og at det sker indenfor de rammer og på den strukturerede måde, der er nævnt ovenfor. Det er givetvis betydeligt vanskeligere at være underviser på denne måde, men det synes altså give en bedre indlæring, og især at man får flere med. Bundniveauet hæves.

Baseret på udgangspunktet om, at det primære for en folkeskoleelev er at hjælpe, kunne man også tale om et fjerde spor – det sociale spor. Hvor meget man bruger denne mulighed i det japanske skolesystem, er mig ubekendt, men det kunne under alle omstændigheder være en potentiel fjerde byggesten – måske endog den mest centrale – i en dansk folkeskolereform.

I den retning peger i hvert fald dansk forskning gennemført inden for den sidste halve snes år. Her har man undersøgt, hvor meget det betyder, at eleverne indbyrdes i en klasse hjælper hinanden. Virkningerne af omfanget af indbyrdes hjælperelationer synes både at være usædvanlig markante og usædvanlig mangeartede. Det er *bl.a.* forbundet med øget psykisk trivsel, øget fysisk trivsel, mindsket ensomhed, mindre mobning, mindre kriminalitet, øget skolemotivation og bedre faglige præstationer. Mest bemærkelsesværdigt og ganske unikt er det, at et højt niveau af gensidige hjælperelationer i en skoleklasse synes at kunne eliminere virkningerne af den negative sociale arv, der ellers følger af et lavt uddannelsesniveau hos forældrene.

Hertil knytter sig den generelle udforskning af det at hjælpe i det hele taget. Professor og overlæge Bente Klarlund har sammenfattet forskningsresultaterne vedrørende filantropi – som det her jo drejer sig om, altså at hjælpe nogen uden at få penge for det – på følgende måde: "Filantropi ... er en helbreds-faktor på linje med kost og motion. Forskning viser, at folk, der deltager i frivilligt arbejde, er mere tilfredse med livet, har større selvtillid, følelse af lykke, færre depressionssymptomer og mindre psykologisk stress ... filantropi er også koblet til bedre fysisk helbred og lavere dødelighed" (Politiken, 17.01.2023). Fra kriminologien ved vi, at dette at sætte dømte kriminelle eller misbrugere til at hjælpe andre i højere grad end noget andet reducerer risikoen for tilbagefald.

Det ideelle i en klasse vil være, at alle hjælper, og at alle får hjælp af nogen med noget (skolemæssigt eller ikke skolemæssigt), og at dem man hjælper, ikke er de samme som dem, man får hjælp af. Der skal ikke dannes en overklasse af stærke hjælpere og en underklasse af svage, der får hjælp. Det vil være den absolutte undtagelse, at en sådan situation udvikler sig af sig selv. Det pædagogiske greb, der skal til, kunne man kalde for social kapitalisering og er under udvikling. Udover en sådan social kapitalisering lægger det sociale spor også op til, at man systematisk hjælper nyankomne i klassen med "venner", at man i en periode før og efter et nyt skoleår fungerer som mentorer for elever på

klassetrinnet under, og at man klassevis hjælper til i lokalsamfundet, fx ved at "adoptere" et plejehjem eller en børnehave(stue). Der ligger også muligheder i at have en "venskabsklasse" på en anden skole i området.

Inspireret af Japan og af nyere dansk forskning er der samlet set tale om et forslag, der går ud på, at man i den danske folkeskole sætter det at hjælpe i højsædet for, hvad eleverne skal orientere sig mod, og bygger hjælpemulighederne op langs fire spor: det praktiske, det normative, det undervisningsmæssige og det sociale.

Perspektiverne i en sådan tilgang rækker selvfølgelig langt ud over en eventuel "folkeskolereform". Dalai Lama, fx, mener ligefrem, at det at hjælpe bør være selve livets mening for os alle: *Our prime purpose in life is to help others*. John F. Kennedy forsøgte sig i sin tiltrædelsestale i 1961 med: *Ask not what your country can do for you – ask what you can do for your country*. Vor nye konges valg-sprog (kongeorde) er: *Forbundne, forpligtet, for Kongeriget Danmark*. Det at hjælpe er et fremtrædende praktiseret kulturtræk i Japan (ikke bare i skolen) – men passer vel også som hånd i handske ind i et samfund, der gerne vil fremtræde som et velfærdssamfund? Øgning af sammenhængskraften, den sociale kapital, i civilsamfundet, som det jo med samfundsvidenskabelige termer drejer sig om, kunne/burde vel i givet fald ikke blot ske i skoleklasser, men også i børnehaver, på fritidshjem, i boligområder, på plejehjem osv.? Hvad med et komplet kommunalt projekt, hvor det kan udvikles og afprøves: *Kommune X – her hjælper vi hinanden?*